

POSUDEK BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Typ posudku: *oponent/ka*

Autor/ka práce: **Kristýna Strnadová**

Název práce: **Krotitelé jazyka: způsoby překonávání jazykové bariéry u studentů-imigrantů na českých školách**

Vedoucí práce: **Prof. PhDr. Jiří Kabele, Ph.D.**

Oponentka: **Mgr. Magdaléna Gorčíková**

Navržené hodnocení: velmi dobře/ dobře

Zdůvodnění Vašeho hodnocení práce (zejména výhrad a kritických připomínek) rozepište podle níže uvedených kritérií.

1. Je cíl práce (výzkumná otázka) jasně formulován a odpovídají mu závěry? Je práce vhodně strukturována?

Cílem práce je „překonávání jazykové bariéry žáky-imigranty na českých školách. (...), kteří nastupují do druhého stupně základní školy nebo na školu střední a jsou denně vystavováni intenzivnímu kontaktu s hostitelským jazykem“ (s. 2). K. Strnadová bohužel nakonec upustila od původního záměru zmapovat reakce a strategie ze strany školy vybraných studentů, které by poskytly reálnější obraz jejich jazykové integrace. Rozhodně bych však doporučovala název precizovat na například *Reflexe překonávání jazykové bariéry vybranými středoškoláky-imigranty*, který by více odpovídal obsahu a zejména výzkumu předkládané bakalářské práce.

Autorka si klade dvě složité a blíže neoperacionalizované otázky: (a) jakým způsobem se do osvojování jazyka může promítnout změna prostředí, kultury a způsobu života u studenta-imigranta a (b) jak charakterizují své osvojování češtiny a jaké strategie používají k překonávání jazykové bariéry. Hlavní koncepty, s nimiž K. Strnadová operuje, však dostatečně nespecifikuje (co je to např. „jazyková bariéra“ a co je to „osvojování jazyka“) v kontextu zkoumaných školáků-cizinců (např. charakteristika „způsobu života“ daných studentů přistěhovaných z Rumunska, Vietnamu a Ukrajiny v dané fázi osvojování si jazyka v té které fázi životní etapy) a závěry tedy ani nemohou jasně a výstižně odpovědět na dané otázky. V závěru diplomatka vyzdvihuje zejména roli tvorby sociální sítě (kterou chápe jako školní třídu?), mimoškolní aktivity a kroužky – především doučování českého jazyka, dále proces jazyka ovlivňuje seznamování se spolužáky a komunikace s nimi a překvapivě i nepřijetí v kolektivu motivovalo většinu dotazovaných učit se jazyk intenzivněji (s. 44-45). Snad nevědomky autorka přehlíží význam kulturního kapitálu – čtení knih, sledování filmů v českém jazyce, vzdělanostní ambice studentů (důraz na „dobré známky“, s. 30), i zájem cíleně rozvíjet jazyk (placené hodiny českého jazyka, vyhledávání komunikace v českém jazyce ve škole i mimo ni), délku přechozího studia aj.

Cíl práce je velmi široce pojat a nejasně ukotven v teorii, závěry mu tak odpovídají pouze částečně.

Struktura práce není zcela přiměřená, resp. teoretická část není strukturována adekvátně k části empirické a diskuzi a závěru předkládané bakalářské práci.

Práce je rozdělena na část teoretickou a analytickou. Teoretická část se zabývá pěti ne zcela logicky propojenými kapitolami (bariéry přistěhovalectví, faktory ovlivňující osvojování jazyka, proces a strategie osvojování cizího jazyka a jazyková bariéra v prostředí českých škol), které se z valné většiny netýkají tématu (diplomatka řeší problém pouze jazykové integrace středoškoláků) a nejsou

mnohdy ani součástí výzkumu.

První kapitola teoretické části zpracovává namísto bariér přistěhovalectví v ČR postoje české veřejnosti k přistěhovalcům na základě výkladu R. Havlíka a počtu cizinců na území ČR ze Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Zde zdatelně chybí definice pojmu středoškólák-cizinec a jejich aktuální situace v ČR.

Druhá kapitola práce (s. 4-8) představuje jazyk jako médium integrace, přičemž zde výrazně chybí jednotná teorie (jde pouze o náznak toho, co je to osvojování si jazyka hostitelské země).

I přes absenci teoretických východisek výzkumu v oblasti jazykové integrace žáků-cizinců si autorka intuitivně uvědomuje, že znalost jazyka hostitelské země je klíčová pro zvládnutí školního prostředí (autorka uvažují výhradně veřejný školský systém) a následnou integraci do sociálních oblastí života. Osvojování si jazyka u studentů-cizinců zjednodušeně pojímá jako „schopnost komunikovat jazykem“ (s. 5) a v kontextu nastíněné teorie stupňů rozvoje osvojování si druhého jazyka dle Haynesové se jí jedná konkrétně o úroveň dovednosti komunikace v češtině. Je zajímavostí, že pro úspěch jazykové socializace si autorka stanovuje i osvojení norem, preferenci obyvatel hostitelské země, ty však již nejsou předmětem jejího badatelského zájmu.

Třetí kapitola naznačuje možné faktory, snad i „bariéry“, při osvojování si jazyka odlišné kultury. Ty však reinterpretuje, což je nejspíše způsobeno tím, že nečetla primární literaturu. Koncept kulturního kapitálu poté nevztahuje k problematice osvojování si jazyka.

Čtvrtá kapitola se věnuje tématu, které si autorka přímo položila jako otázku. Proces a strategie osvojování si cizího jazyka popisuje etapy a časovou relevanci osvojování si jazyka, načrtnuty jsou ne/vědomé strategie učení se cizího jazyka. Nutno poznamenat, že ještě v projektu autorka uvádí, že se jí bude jednat o „používání metod pro překonávání jazykové bariéry žáka cizince a zapojení do výuky“, které rovněž na tomto místě specifikuje (s. 13-15), ale analytická část a závěry práce se strategiím již dále blíže nevěnují (zkratkovitě je převyprávěna teorie a nijak nepodložené shrnutí o ne/použití ne/vědomých strategií na s. 42-43, případně dochází v textu k záměně a posunu významu strategie překonávání jazykové bariéry směrem k aktivitám typu doučování ČJ na s. 38). Přitom by byla právě docela zajímavá reflexe studentů, které konkrétní strategie používali řádně podložené příklady z vedených rozhovorů (na s. 38-39 pouze náznak jedné metody cíleného učení se jazyka; stejně tomu je tak v případě jejich reflexe podobnosti svého mateřského jazyka s češtinou, hodnocením vlivu věku, kde odpovědi nejsou nijak analyzovány např. na s. 43, kde jde opět o pouhý nástin reflexe studenty aj.). Pátá kapitola je převyprávěním jazykové bariéry podle několika autorů, k nimž se již v další části práce ani ve svém výzkumu dále nevyjadřuje (např. zajímavé téma o komunikaci mezi studentem a učitelem, přičemž příklad výpovědi Ukrajince na s. 28 přímo pojmenovává vztah mezi ním a učitelem).

Shrnuto, postrádám jasnější návaznost mezi jednotlivými kapitolami, text jako celek působí myšlenkově nekonzistentně, místy až nelogicky. Naopak analytická část až na některé nedostatky (nepříliš podrobný popis vzorku, metody analýzy, limity vlastního výzkumu – dáno nedostatečnou reflexí toho, že autorka zkoumá především postoje a retrospektivní výpovědi a hodnocení středoškóláků) je zdařilá, logika textu této části je na rozdíl od předchozí části přehledná.

2. Opírá se autor/ka o dostatek literatury relevantní tématu práce? Využívá i cizojazyčné texty? Volba české literatury není dostatečná, výzkumu imigrantů se na našem území věnuje již několik významných odborníků a dokonce nově vznikají již i samostatné studie, které řeší problematiku právě žáků-cizinců. Za všechny nutno zmínit zejména výzkumnou studii autorů Y. Kostelecké a kol. (2013), jiné se zabývají specifiky integrace jednotlivých národností (např. Yana Leontiyeva - Ukrajinci, Tereza Freidingerová – Vietnamci), s nimiž autorka rozhovory vedla. Některé české zdroje nejsou uvedeny v seznamu literatury.

Téměř polovinu textů autorka čerpá z cizojazyčné literatury. Rozsah zejména zahraniční literatury je však spíše v tomto případě na škodu, autorka žádnou teorii nerozpracovává podrobněji (práce proto jako celek působí tak, že je sestavena z náhodně a nahodile vybraných témat autorů, které se

diplomantce hodily k dané problematice). Bohužel autorka nevyužívá primární prameny, ale spíše výklady dalších autorů (ať už co se týče teoretických konceptů či výsledků výzkumů), které dále mnohdy reinterpretuje (a ne vždy zcela vhodně).

3. Jaká je kvalita použitých dat nebo zdrojů (včetně jejich výběru, sběru a popisu) a metod jejich analýzy?

Analýza byla provedena na datech pořízených v rámci rozhovorů se šesti středoškoláky a jednou zaměstnanou ženou jak z historicky dlouhodobě početně žijících národností na našem území (Ukrajinci, Rumun) tak i z věkově strukturou poměrně mladé početné „asijské“ menšiny (Vietnamci).

Vzorek byl vybrán relativně vhodně (oceňuji i ponechání jedné pracující ženy, tedy srovnání obtíží při reflexi osvojování si jazyka studenty na jedné straně a již pracující na straně druhé) jednak prostřednictvím známosti s autorkou (dva) a oslovením ředitelů všech středních škol jednoho západočeského okresního města (pět středoškoláků). Slováci v rámci výzkumu nebyli vybráni (či snad nebyli řediteli škol a posléze pedagogy při oslovení potenciálních subjektů výzkumu pojmání jako studenti-cizinci?).

Popis vzorku by mohl být pečlivější, zcela postrádám reflexi osobnostní charakteristik respondentů (téma, které se objevuje v teoretické části na s. 12), dále základní sociodemografické a socioekonomické charakteristiky rodin studentů, ale i jejich předchozí vzdělanostní zkušenost a zejména způsob života studentů z těch kterých národností, které jsou klíčové pro zodpovězení hlavní otázky. Zahraniční výzkumy jasně ukazují na lepší adaptaci na řečové dovednosti v hostitelské zemi u některých asijských skupin, přičemž vysvětlením je právě pro-rodinné zázemí, motivace a i vzdělanostní ambice; výzkumu rovněž pozitivně reflektují i význam znalosti druhého jazyka (autorka řeší pouze způsoby osvojování si druhého jazyka prostřednictvím jazyka hostitelské země, přičemž paradoxně píše: „Znalost dalších cizích jazyků navíc obohacuje jedincův kulturní kapitál.“, s. 11).

Motivace volby metody polostrukturovaných rozhovorů je nasnadě, chybí však základní polemika a zhodnocení využití metody (na s. 43-44 je jen náznak možného zhodnocení). Autorka by měla při obhajobě vysvětlit ne/výhody metody rozhovorů v jejím konkrétním případě. Vhodná by byla i reflexe výpovědní hodnoty rozhovorů pouze se sedmi účastníky rozhovorů.

Není zcela zřejmé, jakou metodou K. Strnadová hodnotila úroveň jazyka (viz. potvrzení stavu „vězení v mateřštině“ na s. 43).

4. Jaká je kvalita argumentů, o něž autor/ka opírá závěry, k nimž dospěl/a?

Témata, zjišťovaná v průběhu rozhovorů autorka nerozdělila do okruhů, ale podle výzkumných otázek. Ty sice doplnila i vhodně volenými příklady, ale určitě by jich bylo třeba uvést více a lépe interpretovat (je skutečně šikana nápomocná v osvojování si jazyka hostitelské země anebo se možná jedná např. o určitý osobnostní typ jedince – extrovertní, asertivní – jehož určitá míra stresu a nátlaku může motivovat?). Ačkoliv se K. Strnadové podařilo dobře navázat kontakt se středoškoláky-imigranty, rozhovory i následná analýza ve své podstatě nejde do hloubky problému, nesnaží se řádně zohlednit všechny významy, které dotazování spojují s uvedenými tématy (např. větší role významu studentů, který přikládali dosaženým známkám ve škole, dále vliv podobnosti jazyka při učení se češtiny, význam komunikace studenta v mateřském jazyce v rodině).

Ze zjištění, k nimž autorka dospěla, vyvodila nicméně smysluplné závěry.

5. Jsou v práci autorova/autorčina tvrzení a zjištění jasně odlišena od tvrzení a zjištění převzatých? Z textu je poměrně dobře zřejmé, co jsou autorčina tvrzení a co jsou tvrzení převzatá. Výjimku tvoří jen část věnovaná náplni rozhovorů, kdy není jasné, zdali se jedná o autorčino přesvědčení či výstupy z rozhovorů s respondenty.

6. Jaká je úroveň odkazového aparátu, jazyka a dalších formálních náležitostí?

Jazyková i formální stránka projevu je adekvátní. V odborném textu, kterým bakalářská práce jistě je, nebylo nutné užívat žurnalistiku. Naopak by bylo vhodné vysvětlit pojmy, které na některých místech práce vyčnívají bez výkladu a další interpretace (např. kdo jsou „banánové děti“, o nichž hovoří Vietnamka na s. 32).

Odkazový aparát splňuje formální náležitosti, někdy je uváděn i tam, kde není třeba (např. při odkazu na období dospívání jedince na s. 19 je odkaz zcela irelevantní).

7. Jiné přednosti a/nebo nedostatky, které neodpovídají výše uvedeným kritériím (jsou-li jaké). Nastíněný zjednodušený model osvojování si jazyka [jazyková socializace → (interkulturní komunikace → integrace)] odkazuje zejména na čas v mimoškolním prostředí, kam lze situovat běžnou tzv. přirozenou konverzaci (s. 14) a kde je (nejen neformální) komunikace intenzivnější. Autorčin výzkumný záměr je tak adekvátním podobou možného náhledu na způsoby osvojování si jazyka hostitelské země středoškoláky-cizinci právě v čase mimo školní výuku (tedy tam, kde nedochází k formálnímu, systematickému a direktivnímu způsobu osvojování si jazyka), což i její výsledky výzkumu dokládají (doučování, kroužky, ale i čeští přátelé, čtení knih, filmy, které K. Strnadová dokonce explicitně nazývá „neformální agenturou socializace jazyka“, s. 45). Toto by však mělo být základním východiskem práce (práce by tak byla lépe zacílena a snadněji dále uchopitelná) či reflektováno alespoň v závěru.

8. Náměty na diskuzi při obhajobě práce.

Autorka by měla při obhajobě vysvětlit/ zodpovědět:

1. Jak lze charakterizovat sociální síť a co je to sociální kapitál? Je školní třída, do níž je středoškolák-cizinec přiřazen, sociální sítí?
2. Kam bychom zařadili mimoškolní aktivitu doučování českého jazyka a návštěvy kroužků v rámci typologie kapitálů dle P. Bourdieu?
3. Jak by vypadal ideální typ středoškoláka – imigranta, který by si nejsnadněji osvojil český jazyk? Popište prosím jeho/její charakteristiky (věk, osobnost, délka vzdělávání v hostitelské zemi, rodinné zázemí aj.) na základě teoretické části práce i vlastních výsledků výzkumu.
4. Napomáhá český vzdělávací systém studentům-cizincům při osvojování si českého jazyka a následně jejich jazykové integraci tím, že je přímo tzv. „vhazuje“ do výuky bez jakékoliv předchozí jazykové přípravy? Diskutujte klady i zápory na základě vlastního výzkumu.

Celkové hodnocení práce:

Domnívám se, že přes uvedeného výtky, myšlenkovou nesourodost teoretické části a určitou povrchnost závěrů je předložená bakalářská práce kultivovaně zpracována a závěrečné shrnutí výsledků práce je víceméně podložené vlastním, nutno poznamenat, promyšleným a kvalitním výzkumem. K. Strnadová splnila požadavky kladené na tento druh kvalifikační práce, kterou doporučuji k obhajobě a navrhuji ji hodnotit stupněm velmi dobře či dobře na základě výsledku diskuze u obhajoby.

Datum: 7. 6. 2015

Podpis:

